

УДК 331.5

Сокирко О.С.*кандидат економічних наук,
доцент кафедри фінансів імені Л.Л. Тарангул
Університету державної фіскальної служби України***Пінчук А.В.***студентка
Університету державної фіскальної служби України*

БЕЗРОБІТТЯ В УКРАЇНІ ТА ШЛЯХИ ЙОГО ПОДОЛАННЯ

У статті охарактеризовано сутність безробіття, його значення і вплив на економіку України. Визначено, що воно є однією із найгостріших соціально-економічних проблем розвитку сучасної української економіки. Безробіття може виникати внаслідок як об'єктивних, так і суб'єктивних причин. Наразі воно є не лише економічною, а й соціальною проблемою, яку терміново необхідно вирішувати. В Україні безробіття носить масовий характер, що спричиняє досить значну міграцію робочої сили. Разом з тим у статті проведено аналіз рівня безробіття в Україні, а також наведено динаміку попиту і пропозиції робочої сили в Україні протягом останніх років. Визначено основні чинники формування безробіття та наведені наслідки, які несуть вплив на це явище. Розроблено пропозиції стосовно основних шляхів вирішення проблеми безробіття та цілеспрямованості активного підвищення рівня зайнятості населення України.

Ключові слова: безробіття, робоча сила, макроекономічна проблема, ринок праці, зайнятість, світовий досвід, державне благополуччя.

Сокирко Е.С., Пинчук А.В. БЕЗРАБОТИЦА В УКРАИНЕ И ПУТИ ЕЕ ПРЕОДОЛЕНИЯ

В статье охарактеризованы сущность безработицы, ее значение и влияние на экономику Украины. Определенно, что эта проблема является одной из самых острых социально-экономических в современной украинской экономике. Безработица может возникать вследствие как объективных, так и субъективных причин. Сейчас она является не только экономической, но и социальной проблемой, которую срочно необходимо решать. В Украине безработица носит массовый характер, что вызывает весьма значительную миграцию рабочей силы. Вместе с тем в статье проведен анализ уровня безработицы в Украине, а также приведена динамика спроса и предложения рабочей силы в Украине в течение последних лет. Определены основные факторы формирования безработицы и предложены предложение, которые несут влияние на это явление. Разработаны основные пути решения безработицы и повышения уровня занятости населения Украины.

Ключевые слова: безработица, рабочая сила, макроэкономическая проблема, рынок труда, занятость, мировой опыт, государственное благополучие.

Sokyрко Olena, Pinchuk Alina. UNEMPLOYMENT IN UKRAINE AND WAYS OF ITS DECREASE

The article analyzes the essence of unemployment. The basic factors of formation and the consequences, which influence this phenomenon, are determined. Analysis of the unemployment rate in Ukraine, as well as the dynamics of demand and supply of labor force in Ukraine, is conducted, Proposals have been worked out on the main ways of solving the problem of unemployment and the

purposefulness of the active increase of the employment rate of the population of Ukraine. In today's market conditions, unemployment is becoming an extremely acute problem in Ukraine. The current state of the Ukrainian economy does not give any hope of improving the situation on the labor market. Forecasts of experts are disappointing: the number of unemployed Ukrainians will grow. The economic crisis in Ukraine has a detrimental effect on employment in the country. That is why the study of unemployment in today's economic conditions for Ukraine is extremely relevant. Most economists and sociologists view unemployment as social evil. It is with unemployment that such destructive phenomena as decline in production, poverty, social tension, and criminalization are associated. Unemployment is a multifactor phenomenon that affects all spheres of public life and well-being of the population. Unemployment is considered a macroeconomic problem, which leads to many negative consequences in the state such as: increasing social differentiation, reducing labor activity of the population, increasing crime cases, increasing the cost of helping all the unemployed and, most importantly, reducing the gross domestic product of the country. There are a lot of reasons for unemployment, among which are: economic downturn, structural changes, technological progress and the introduction of new technologies. First of all, this is due to scarce investments, low level of introduction of modern technologies into the economy.

Keywords: unemployment, labor force, macroeconomic problem, labor market, employment, world experience, state welfare.

Постановка проблеми. Однією із найгостріших соціально-економічних проблем розвитку сучасної української економіки є безробіття. Воно викликає кане як об'єктивними, так і суб'єктивними чинниками. З одного боку, це невід'ємна характеристика функціонування і розвитку ринкового суспільства, коли мова йде про мінімальний рівень безробіття в країні, який не може бути знижений і відповідає поняттю повної зайнятості. Цей стан, що нині відслідковується в Україні, являється великою не лише економічною, але й соціальною проблемою. У нашій країні безробіття набуло масового характеру і становить реальну загрозу для державного благополуччя [1, с. 5].

У сучасних ринкових умовах розвитку безробіття стає надзвичайно гострою проблемою. Сьогоднішній стан української економіки не дає ніякої надії на поліпшення ситуації на ринку праці. Прогнози експертів невтішні: кількість безробітних українців зростає. Економічна криза в Україні згубно позначається на зайнятості в країні. Саме тому дослідження проблеми безробіття в сучасних умовах господарювання для України є вкрай актуальною [2].

Більшість економістів і соціологів розглядають безробіття як соціальне зло. Саме з безробіттям пов'язані такі деструктивні явища, як спад виробництва, бідність, соціальна напруга, криміналізація. Безробіття – багатofакторне явище, яке впливає на всі сфери суспільного життя, позначається на добробуті населення [1, с. 7].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні основи та підходи до визначення сутності безробіття висвітлені у працях О. Волкової, О. Грішнкової, Є. Качан. Причини виникнення безробіття та шляхи його регулювання у працях Дж. Кейнса, А. Сміта; питання соціального страхування від безробіття слід виокремити праці: Г. Волинського, О. Грішнкової, Г. Лібанової та ін.

Вивчаючи дану проблематику слід виокремити ряд проблем, які є невирішеними. До таких проблем відносимо масову міграцію робочої сили з України, низький рівень заробітної плати, нестачу робочих місць, зниження загального добробуту населення. Ці питання потребують негайного вирішення.

Метою статті є дослідження стану безробіття в Україні, виявлення основних проблем цієї сфери та розробку пропозицій щодо його подолання.

Виклад основного матеріалу дослідження. Безробіття вважається макроекономічною проблемою, яка призводить до багатьох негативних наслідків в державі таких як: збільшення соціальної диференціації, зниження трудової активності населення, зростання криміногенних випадків, збільшення витрат на допомогу всім безробітним та найголовніше – зниження валового внутрішнього продукту країни [2].

Причин безробіття дуже багато, одними з яких є: спад економіки, структурні зрушення, технологічний прогрес та запровадження нових технологій. Передусім, це пов'язано з мізерними інвестиціями, низьким рівнем запровадження сучасних технологій в економіку [2].

Внаслідок впливу різноманітних фінансово-економічних чинників за останні роки рівень безробітного населення істотно змінився. Рівень безробіття – кількісний показник, який визначається як відношення кількості безробітних до загальної чисельності економічно активного працездатного населення країни (регіону, соціальної групи) та вимірюється у відсотках (рис. 1) [3].

Для аналізу рівня безробіття використаємо офіційні статистичні дані за п'ять років. Згідно із ними у I кварталі 2014 року в Україні рівень безробіття серед економічно активного населення (розрахований за методологією МОП) становив 9,0%, в I кварталі 2015 року – 9,6%, що показує значне збільшення безробітних, але на цьому не кінець у I кварталі 2016 року відбувається ще збільшення на 0,3 порівняно з минулим аналогічним періодом. Щодо 2017 р., то ситуація на ринку праці погіршилась і цей показник становив 10,1%. У 2018 р. спостерігається продовження негативної динаміки в цій сфері, так як відбувається різке зниження безробітних на 0,4% [3].

Зазначимо, що серед осіб працездатного віку рівень безробіття дещо вищий і складає 10,0%. Загальна чисельність безробітних серед працездатного населення – 1713 тис. осіб, серед яких 55% (938 тис. осіб) – чоловіки. Понад 65% (1116 тис. осіб) безробітних проживають у міських поселеннях [3].

На основі статистичних даних можна зробити висновок, що майже кожний четвертий громадянин України не має достатніх умов для забезпечення своїх потреб, необхідних для фізіологічного виживання. Ці та інші обставини спричинили масовий виїзд українців за кордон у пошуках роботи [4].

Нині наша держава відома у світі як джерело постачання дешевої робочої сили, але трудову міграцію українців скоріше можна назвати вимушеною, що є характерним для перехідного типу економіки. Вона відчуває на собі достатньо вагомі обмежувачі [5]:

- територіальні (географічне розташування країни);
- інституційні (обумовлені специфікою державного устрою);
- соціально-демографічні.

В зв'язку з цим слід зауважити, що існують обмеження на шляху вимушеної трудової міграції в Україні. Незважаючи на те, що останні роки трудова політика України зазнала помітного розвитку, їй досі бракує чіткого, цілеспрямованого та комплексного механізму регулювання, на що є ряд причин: зростання неле-

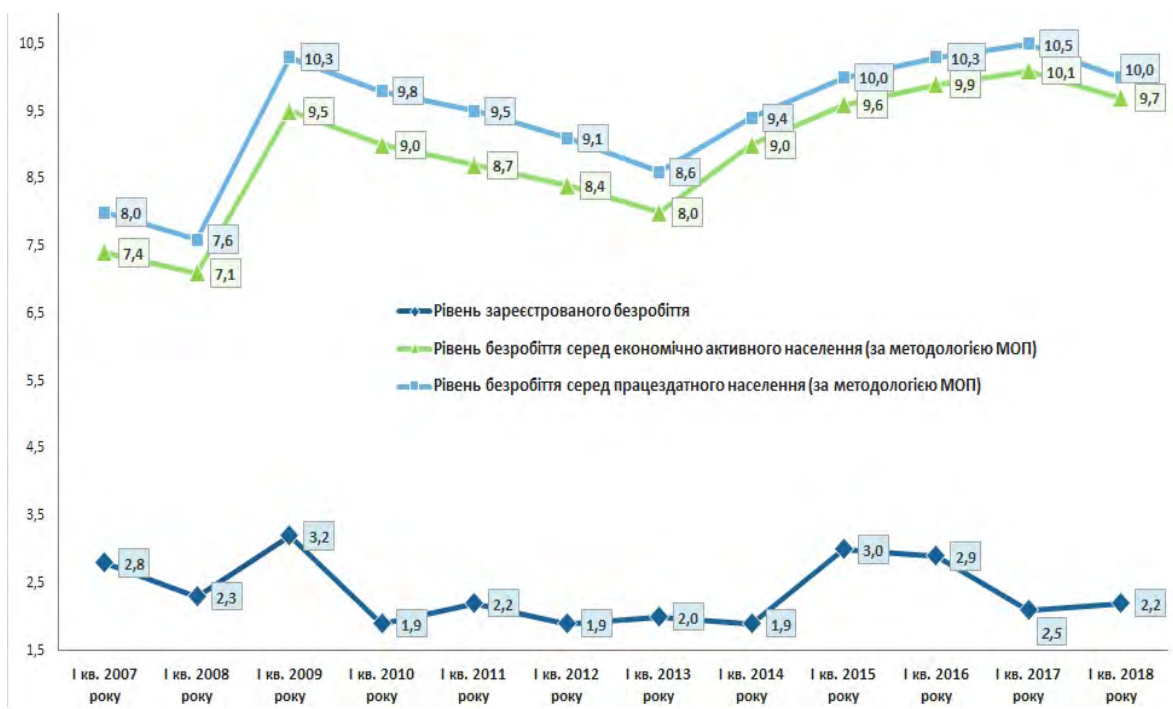

Рис. 1. Динаміка рівня безробіття в Україні, %

Джерело: [3]

гальної міграції та, як наслідок, злочинності; недосконалість нормативно-правової бази; необхідність значних коштів на створення та підтримання механізмів регулювання міграцій (для утримання пунктів тимчасового розселення, для видворення з країни, для будівництва і утримання інформаційної мережі тощо); соціальні протиріччя з питань міграції; зменшення населення України через демографічні та еміграційні процеси; значне підвищення рівня трудової міграції за кордон (особливо кваліфікованої робочої сили); внаслідок складного економічного становища та військового конфлікту на Сході України [6, с. 33].

Звертаючи увагу на соціологічні опитування кожний третій економічно активний громадянин України висловив бажання виїхати до країн близького та далекого зарубіжжя [5].

Зокрема, на кінець I кварталу 2018 р. на облік у центрах зайнятості перебували 374,4 тис. осіб, що на 48 тис. осіб, що менше порівняно з відповідним кварталом аналогічного періоду. Із загальної кількості зареєстрованих безробітних 54% становлять жінки та 53% проживають у містах. Середній розмір допомоги по безробіттю у останньому місяці I кварталу становив 2587 грн на особу [3].

Упродовж року кількість вільних робочих місць (вакантних посад), яку могли запропонувати роботодавці зростає на 27% та нараховувала у березні 2018 р. 93 тис. вакансій, тобто на одну вільну вакансію претендувало 4 особи проти 6 осіб, якщо порівнювати з аналогічним періодом 2017 р. [4].

Стан та розвиток ринку праці будь-якої країни, а також ступінь та методи його регулювання з боку держави обумовлені різними за своїм характером і ступенем впливу чинниками: макроекономічною політикою, сучасним рівнем і історичними особливостями соціально-економічного розвитку, політичною культурою суспільства, співвідношенням основних політичних сил та глобальними тенденціями у сфері зайнятості [4].

В Україні спостерігається тенденція запозичення окремих елементів світового досвіду регулювання ринку праці без врахування особливостей соціально-економічного середовища суспільства. На думку експертів, найбільш прийнятною для нашої держави є шведська модель регулювання ринку праці, де роль держави в керуванні процесами, як і всією соціальною сферою порівняно велика і проблемам зайнятості приділяється велика увага [6, с. 1].

Головною особливістю є те, що більша частина коштів (70%) витрачається на проведення активної політики зайнятості. В Україні ж політика зайнятості носить пасивний характер, зводяться до реєстрації безробітних та виплати їм допомоги [6, с. 2].

Таблиця 3
Кількість зареєстрованих безробітних за статтю та місцем проживання у 2018 році січень-лютий (за даними державної служби зайнятості) (на кінець звітного періоду; тис. осіб).

	Січень	Лютий
Жінки	197,4	200,5
Чоловіки	181,5	183,2
Міське населення	197,4	199,0
Сільське населення	181,5	184,7
Усього	378,9	383,7

Джерело: розроблено автором [3]

За кількістю зареєстрованих безробітних за статтю та місцем проживання у 2018 році в період січень-лютий можна проаналізувати, що серед зареєстрованих жінок показник у лютому збільшився на 3,1%, а серед чоловіків показник становить 1,7%. Щодо міського населення показник 1,6 та сільське населення 3,2. Звідси слідує, що саме серед сільського населення переважає безробіття [3].

Рис. 2. Динаміка попиту і пропозиції робочої сили в Україні

Джерело: [3]

Найвищий рівень безробіття серед осіб працездатного віку, із зрозумілих причин, зафіксований у Луганській (17,8%) та Донецькій (15,0%) областях. Ще у 15 регіонах рівень безробіття перевищував середній показник по Україні. Найменше від безробіття потерпало працездатне населення Харківської та Київської областей, де його рівень не піднімався вище 7%. Проблема безробіття вимагає розробки та реалізації соціальних гарантій як від держави, так і від органів місцевого самоврядування та влади (рис. 3) [3].

Безробіття є макроекономічною проблемою, яку формують такі чинники[7]:

1) структурні зрушення в економіці, які призводять до масштабних змін у структурі й кількості попиту на робочу силу і мають особливо тяжкі наслідки в періоди стагнації економіки країни або зниження ділової активності;

2) зниження обсягів економічного росту, що зумовлює зменшення кількості робочих місць, порушення збалансованості чисельності працівників із кількістю робочих місць;

3) недосконале трудове законодавство як наслідок компромісу між вимогами працівників і профспілок, з одного боку та держави – з іншого, що посилює негнучкість ринку праці і призводить до скорочення попиту на живу працю на підприємстві, зменшуючи її частку;

4) інфляція, що виявляється у скороченні капітальних вкладень (зменшенні інвестицій, що скорочує виробництво і відповідно кількість робочих місць), а також у зниженні реальних доходів населення, що зумовлює збільшення пропозиції робочої сили за умови зниження попиту на неї;

5) співвідношення цін на фактори виробництва, що веде до переважання працездатних технологій;

6) сезонні коливання виробництва, які зумовлюють зміни в попиті на робочу силу;

7) науково-технічний прогрес, наслідки якого посилюють безробіття через комплексний вплив, який виявляється у впровадженні працезберігаючих технологій, автоматизації і комп'ютеризації виробництва, що витісняє велику кількість некваліфікованої праці, а також в ускладненні виробництва, що неминуче призводить до спеціалізації, а відповідно і до збільшення структурних диспропорцій між попитом і пропозицією робочої сили [6, с. 32].

Безробіття не може бути доцільним ні в економічному, ні в соціальному аспектах, оскільки його зростання створює цілий комплекс проблем:

- скорочується купівельна спроможність населення;
- бюджет втрачає платників податків, підприємство – персонал.

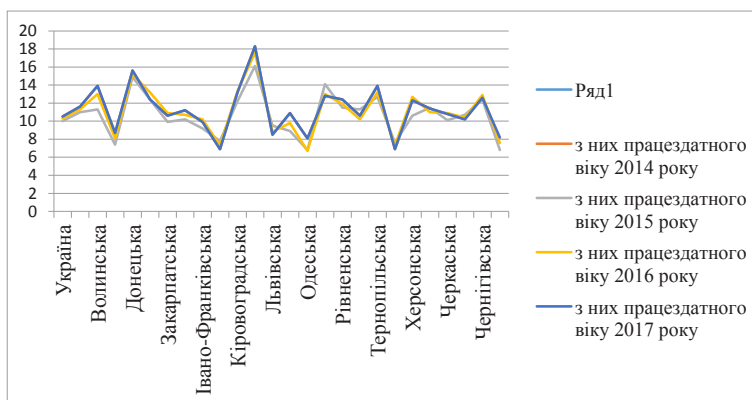

Рис. 3. Рівень безробіття населення (за методологією МОП) за регіонами протягом 2014–2017 рр.

Джерело: побудовано автором [3; 4]

Разом з тим зростають ризики соціального напруження, додаткові витрати на підтримку безробітних. В Україні необхідно створити цивілізований ринок праці, який дозволив би громадянину оперативно знайти необхідну роботу з умовами праці, що відповідають вимогам безпеки й гігієни, з гідною заробітною платою, а роботодавцю – працівників необхідної кваліфікації. Це можливе лише за наявності ефектної системи працевлаштування [7].

В процесі дослідження було виокремлено такі заходи для подолання безробіття в Україні [6, с. 34]:

- практично реалізовувати державні та регіональні програми зайнятості на основі державної політики, яка є невід’ємною частиною добробуту держави;

- привести у відповідність до міжнародних норм Закон України «Про зайнятість населення» як того вимагає законодавство країн ЄС;

- створити всі умови для захисту внутрішнього ринку праці шляхом регулювання залучення до роботи іноземних працівників;

- усунути невідповідність між потребою у кваліфікованих кадрах і фактичною професійно-кваліфікаційною структурою пропозиції робочої сили;

- технічно здійснити оснащення та вчасно модернізувати робочі місця, що дозволить забезпечити дотримання одного із головних принципів організації заробітної плати на підприємстві – перевищення темпів зростання продуктивності праці над темпами зростання заробітної плати, а також ліквідувати фіктивні робочі місця та зменшити приховане безробіття тощо [7].

Висновки. Отже, при прогнозуванні подальшої ситуації із станом безробіття в Україні, слід врахо-

увати фактори, які спричинять зменшення чи зростання його рівня. Так, до зростання призведуть такі з них як: необхідність подальшої структурної перебудови економіки; дефіцитність інвестицій для створення нових робочих місць, особливо для внутрішньо переміщених осіб; підвищення мінімальної заробітної плати і багато іншого. Це проявиться у таких економічних та соціальних наслідках, як: скорочення обсягів виробництва ВВП; зниження податкових надходжень до державного бюджету; зростання витрат на виплату соціальної допомоги безробітним; знецінення ефекту від отримання вищої освіти та професійного навчання; посилення соціальної напруженості; зниження трудової активності.

Зауважимо, що Уряд повинен працювати над вирішенням цих нагальних проблем якнайшвидше.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Жиглей І.В. Напрями соціальної діяльності суб'єктів господарювання та облікове забезпечення системи соціального захисту працюючих громадян. Вісник ЖДТУ. № 1(47). 2017. С. 1–8.
2. Економічні і соціальні наслідки безробіття. URL: <http://www.student-works.com.ua/kursovi/bjd/678.html>.
3. Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/operativ2016/rp/sz_br/sz_br_u/kzbr_m_u2018.htm.
4. Показники діяльності Державної служби зайнятості. URL: <http://www.dcz.gov.ua>.
5. Борищук А.О., Семенова К.Д. Аналіз рівня безробіття в Україні. Статистика – інструмент соціально-економічних досліджень: збірник наукових студентських праць. 28.09.2017. № 3. С. 2.
6. Полуюктова О.В. Проблеми безробіття в Україні. Економіка і суспільство. 2016. № 2. С. 31–35.
7. Міграція в Україні: факти і цифри. URL: http://iom.org.ua/sites/default/files/ff_ukr_21_10_press.pdf.